

Redimensionarea competențelor cadrelor didactice universitare din perspectiva integrării studenților cu dizabilități în învățământul superior

Resizing powers academics from the perspective of students with disabilities in higher education

Adriana Ciobanu, *conf. univ. dr.*,
Mariana Pârvan, *lector universitar*,
UPS „Ion Creangă”

Rezumat

În vederea pregătirii studenților pentru societatea UE din ce în ce mai mult bazată pe cunoaștere, cadrelor didactice din instituțiile de învățământ superior li se solicită să dezvolte la studenți o nouă serie de abilități, ceea ce necesită adesea noi metode de predare. În plus, există o cerere crescândă pentru profesori de a preda în grupe care au studenți de culturi și limbi materne diverse, cu niveluri diferite de competențe și mai cu seamă studenți cu dizabilități. Toate acestea pun problema dezvoltării unui curriculum de formare inițială a profesorilor din instituțiile de învățământ superior care să sprijine formarea acestor deprinderi pedagogice moderne de educație incluzivă, să fie în concordanță cu direcțiile noi în care se îndreaptă învățământul superior.

Cuvinte-cheie: *educație incluzivă, studenți cu dizabilități, învățământ superior, cadre didactice.*

Abstract

In order to prepare students for EU society more and more increasingly based on knowledge, the teachers of higher educational institutions are required to develop student's a new set of skills, which often require new teaching methods. Moreover there is an increasing demand for teachers to teach in groups of students who have different native languages and cultures, with different levels of skills and especially students with disabilities. All of these put the issue of development a curriculum for initial teacher training in higher education institutions, to support the formation of these modern pedagogical skills of inclusive education, to be consistent with the new directions in which higher education is headed.

Keywords: *inclusive education, students with disabilities, higher education, teachers.*

După anii de liceu, tinerilor cu dizabilități nu le este ușor să-și îndrepte pașii spre băncile facultăților dorite. Tinerii cu dizabilități au acces redus la educație datorită dizabilității și mediului din care fac parte. În 2013, doar 8,6% din persoanele cu dizabilități angajate aveau studii superioare. Pentru astfel de tineri, care au nevoie de sprijin, este necesară pregătirea

cadrele didactice din învățământul superior cu un program special, care să-i ajute pe parcursul anilor de studii [2, p. 89].

În vederea pregătirii studenților pentru societatea UE, din ce în ce mai mult bazată pe cunoaștere, cadrelor didactice din instituțiile de învățământ superior li se solicită să dezvolte la studenți o nouă serie de abilități, ceea ce necesită, adesea, noi metode de predare. În plus, există o cerere crescândă pentru profesori de a predă în grupe care au studenți de culturi și limbi materne diverse, cu niveluri diferite de competențe și mai cu seamă studenți cu dizabilități. Toate acestea pun problema dezvoltării unui curriculum de formare inițială a profesorilor din instituțiile de învățământ superior care să sprijine formarea deprinderilor pedagogice moderne de educație incluzivă, care să fie în concordanță cu direcțiile noi în care se îndreaptă învățământul superior.

Lipsa cunoștințelor cadrelor didactice despre dizabilitate și modul de abordare a acesteia favorizează inechitățile din sistemul educațional. Astfel, procesul educațional incluziv din învățământul superior este relevant prin implementarea diferitor activități ce vizează dezvoltarea curriculumului adaptat pentru studenții cu dizabilități, a instrumentelor didactice și de învățare pentru aceștia, creșterea accesului la învățământul superior și o mai bună corelare a învățământului superior cu piața muncii.

Procesul de studii din universitatea incluzivă contribuie la creșterea flexibilității și la diversificarea modalităților de formare profesională.

Astfel, în cadrul programelor speciale, cadrele didactice pot fi formate pentru a înțelege natura dizabilităților, nevoile educaționale ale studenților cu dizabilități, pentru a însuși modul de lucru adecvat în relația cu studenții cu dizabilități, precum și pentru a adapta curricula/suporturile de curs teoretice și practice la tipul de dizabilitate, astfel încât acestea să devină accesibile categoriei date de studenți.

În prezent, majoritatea studenților cu dizabilități sunt departe de instituțiile educaționale, rămânând în grija familiei, care nu poate să le ofere suportul educațional necesar. Lipsa de informații adecvate cu privire la dizabilitate și drepturile omului duc la discriminare, marginalizare și excluziunii sociale.

Fundamentarea unor noi competențe profesionale în învățământul superior trebuie să ofere un tip de vizualizare a profesiei bazat pe principiul individualizării procesului de studiere și dezvoltare la maximum a potențialului fiecărui student cu sau fără dizabilități.

În înțelegerea actuală a educației incluzive, este necesar ca orice cadru didactic din învățământul superior să acționeze rațional, să privească real spațiul acțiunilor sale și să selecteze atent resursele pentru realizarea obiectivelor la cursurile predate în context incluziv.

Actualmente, instituțiile de învățământul superior au devenit tot mai accesibile pentru tinerii cu dizabilități. Cu toate acestea, pregătirea cadrelor didactice din învățământul superior pentru educația incluzivă a studenților cu dizabilități rămâne o problemă nesoluționată.

Incluziunea înseamnă nu doar integrarea studenților cu dizabilități în învățământul superior, ci și recunoașterea diversității și organizarea învățământului superior, și elaborarea programele analitice pornind de la această concepție.

Dizabilitatea este un alt mod de a numi diferența și, în acest caz, atât profesorii tineri, cât și cei cu mai multă experiență se află în momentul redefinirii competențelor lor didactice.

Pentru cadrele didactice din învățământul superior, implicațiile majore se structurează pe cel puțin trei direcții principale:

- schimbarea atitudinii;
- perfecționarea/dezvoltarea profesională;
- modificarea practicii la grupă;
- creșterea duratei timpului liber, care poate fi o sursă de progres și bunăstare.

În vederea asumării responsabilității pentru toți studenții din grupă, practicienii din instituțiile de învățământ superior au nevoie de instruire (inițială și/sau continuă), dar și de practică, pentru a putea răspunde acestei provocări, pe următoarele direcții:

- educație specială;
- evaluarea studenților;
- autoevaluare;
- cercetare;
- lucrul cu specialiștii din domeniul psihopedagogiei speciale;
- reducerea izolării în activitatea didactică.

Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice din învățământul superior poate sprijini un sistem de educație incluzivă care cuprinde atât o formare inițială, cât și o perfecționare continuă pe tot parcursul carierei didactice. Acestea se realizează prin:

- modalități formale – ceea ce conduce la obținerea de diplome și/sau de alte certificări eliberate de universitățile cu profil pedagogic;
- modalități mai puțin formale, care se desfășoară ocazional.

Principalele aspecte care se referă la dezvoltarea profesională pentru educație incluzivă ar fi că, în contextul abordărilor incluzive, cadrele didactice din învățământul superior își dezvoltă capacități noi, legate de:

- consultanță oferită studenților în mod individual;

- adaptarea conținutului lucrului individual al studentului din programele analitice la curs;
- adaptarea practicilor la potențialul studenților cu dizabilități.

Cadrele didactice trebuie formate din perspectiva abordării incluzive, prin programe de instruire pe această linie. Programele de instruire rigide, separate, pentru învățământul studenților cu dizabilități, trebuie înlocuite cu programe integrate sau cu programe care să includă direcții mai flexibile. Pentru a forma cadrele didactice din învățământul superior pe linia abordării incluzive, trebuie să existe formatori care au cunoștințe în domeniul educației incluzive și înțeleg foarte bine practicile incluzive. Abordarea incluzivă se întemeiază pe un set de principii și valori, dar și pe cunoștințe și abilități pedagogice.

În structurarea dezvoltării profesionale trebuie avute în vedere:

- nivelul de bază: toate cadrele didactice trebuie să înțeleagă practicile incluzive – acest nivel de înțelegere poate fi creat atât prin formarea inițială, cât și prin cea continuă;
- nivelul specializării minime în învățământul superior: cadrele didactice trebuie să beneficieze de formare suplimentară, pentru a putea aborda dificultățile de învățare a studenților cu dizabilități;
- nivelul specializării înalte: câteva cadre didactice au nevoie de o specializare înaltă privind diferitele tipuri de dizabilități sau dificultăți de învățare.

Prezentăm în continuare exemple de strategii de dezvoltare profesională:

1. abordarea ca sistem, în ansamblu;
2. dezvoltarea prin sprijinirea învățământul superior;
3. instruirea la distanță;
4. revizuirea structurilor de formare/instruire a cadrelor didactice.

În urma analizării experiențelor diferitor țări în procesul incluziunii, s-au conturat câteva principii care pot constitui o bază utilă pentru sistemele coerente de instruire/pregătire/perfecționare din orice țară:

- să se conceapă planuri de pregătire/instruire pe termen lung, care să țină seama de toți actorii implicați și de diversele modele necesare, pentru a veni în întâmpinarea cerințelor diverse; aceste planuri să prevadă și metode de evaluare și să permită o continuă monitorizare a îmbunătățirilor;
- să se implementeze acțiuni de formare/pregătire atât a cadrelor didactice din învățământul universitar, cât și a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, pentru a putea lucra în parteneriat; să se aibă în vedere relația dintre teorie și practică, ce s-ar regăsi în cursurile de pregătire/instruire/perfecționare;

- să se promoveze autodezvoltarea, prin crearea de oportunități de stabilire a unor rețele de lucru între cadrele didactice și studentul cu dizabilități;
- să se asigure materialele necesare de sprijin și să se încurajeze cadrele didactice să producă noi materiale sprijin [3, p. 95].

În ceea ce privește redimensionarea competențelor cadrelor didactice din perspectiva educației incluzive, considerăm că competența pedagogică poate fi abordată prin dimensiunile sale: științifică, psihosocială și managerială. Prin parcurgerea programelor de formare continuă, personalul didactic din învățământul universitar are nevoie de următoarele competențe pentru dezvoltarea la maximum a potențialităților fiecărui student: competențe metodologice; competențe de comunicare și relaționare; competențe psihosociale; competențe de evaluare; competențe tehnice și tehnologice; competențe de management al carierei.

Caracteristicile unei universități incluzive de succes, ale unei universități eficiente și de prestigiu sunt: implicarea activă a tuturor actorilor educaționali; existența unor proiecte specifice ale universității; existența unor obiective comune la nivelul universității; climat pozitiv, orientat spre succes; promovarea învățării la toți actorii universității; deschiderea spre schimbare, înnoire, inovație și orientarea spre societate etc.

Universitatea integrativă este cea care lansează o cultură a calității, a satisfacției. Se instituie o legătură emoțională și valorică între actori, care simt că aparțin unei entități ce poate progresa prin contribuția lor. Cu acest sentiment al satisfacției și calității, cu sentimentul propriei valori, actorii devin activi, implicați, încrederea lor fiind dublă: încrederea că universitatea este suportivă, îi susține, și încrederea actorului că va avea succes și va fi valorizat. Se apreciază și se stimulează diversitatea opiniilor, părerilor, creativitatea, imaginația la toate nivelurile. În legătură cu aceasta, pot fi aduse în discuție conceptele de „universitate creativă”, „universitate care învață”, „universitate centrată pe dezvoltare”, „universitate incluzivă” [1, p. 42].

După cum am arătat anterior, cadrele didactice sunt agenți foarte importanți în acest proces de trecere la o universitate incluzivă. Munca pe care o derulează în auditoriu, metodele folosite, capacitatea de a comunica și colabora eficient cu ceilalți actori care intervin în educația incluzivă a studenților – toate aceste elemente vor influența fiecare dintre dimensiunile trecerii la o universitate incluzivă. De asemenea, obstacolele întâmpinate în acest proces se manifestă foarte puternic în calea lor, deoarece: un cadru didactic care nu înțelege exact ce presupune educația incluzivă și dizabilitatea va fi mai puțin motivat să dorească să participe la procesul de tranziție către o universitate integrativă; un cadru didactic care nu cunoaște cum îi va fi afectată munca la catedră, care percepe lucrul cu o grupă de studenți integrați ca fiind o sarcină în plus va fi din nou mai puțin motivat și doritor să se implice activ și pozitiv în procesul de tranziție către

universitatea incluzivă; un cadru didactic care nu deține competențele, dar și instrumentele și metodele pedagogice necesare lucrului cu studenții cu dizabilități nu va avea randamentul dorit la catedră; deci va fi un potențial exemplu de eșec al implementării strategiilor de tranziție la universitatea incluzivă.

Revenim la aceste aserțiuni, prin revenirea la conceptul de „formare continuă internă”. Așa cum am arătat, aceasta este o metodă folosită de instituția universitară pentru a eficientiza activitatea cadrelor didactice din universitate, în sensul dezvoltării competențelor necesare pentru a răspunde cât mai bine specificului unității de învățământ.

Avantajele unei astfel de metode sunt (prin raportare la argumentele anterioare):

- este o metodă care se folosește la inițiativa universității, pentru a răspunde nevoilor specifice;
- este o metodă flexibilă, poate fi adaptată unui aspect sau mai multora din cele care afectează activitatea universității în procesul de tranziție către universitatea integrativă;
- este folosită pentru a dezvolta competențele cadrelor didactice, în sensul eficientizării activității lor practice, pe aspecte care se pot identifica în mod explicit printr-o analiză internă;
- metoda poate răspunde punctual și specific exact domeniului în care universitatea are nevoie de sprijin, pentru a putea implementa cât mai facil planul de trecere către o universitate integrativă.

Aceste scurte considerații susțin folosirea metodei de formare internă în vederea dezvoltării universității ca organizație integrativă. Acest tip de universitate, prin susținerea permanentă pe care o oferă membrilor ei și prin climatul de încredere și suport reciproc, poate asigura o implementare de succes a tranziției către universitatea incluzivă. Unul dintre conceptele care definesc universitatea incluzivă este necesitatea pregătirii cadrelor didactice.

Bibliografie

1. Popovici D.V. Curs de perfecționare pentru cadrele didactice în domeniul educației integrate – suport electronic (CD). Brașov, 2007.
2. Ungureanu D. Educația integrată și școlară incluzivă. Editura de Vest, Timișoara, 2000.
3. Unianu E.M. Formarea cadrelor didactice în spiritul educației incluzive – dimensiuni și particularități. București, 2013.